

KÖNYVISMERTETÉS

Latinská epigrafia. Dejiny a metodika výskumu historických nápisov zo Slovenska. Juraj Šedivý a kolektív. (Corpus Inscriptionum Slovaciae/Súpis nápisov zo Slovenska I. 1.). Bratislava. 2014, 264 p. (ISBN 978-80-223-3776-2.)

Juraj Šedivý minden kétséget kizáróan korunk egyik legkiválóbb szlovák középkorásza, mindamelllett leginkább a paleográfia, kodikológia és az epigráfia terén jeleskedik. Mindezt számos tanulmány és könyv bizonyítja, melyek közül elég csak a pozsonyi káptalan középkori íráskultúráját elemző, a Turul hasábjain is már bemutatott, a maga nemében egyedülállónak mondható munkájára gondolnunk. Az írás kialakulása és fejlődése iránt mutatott érdeklődése már fiatal korában jelentkezett nála, s lelkesedése a későbbiek során sem lankadt. Nem túlzás azt állítani, hogy amikor akadémiai szinten kezdett foglalkozni az említett történelmi segédtudományokkal, „új időszámítás” kezdődött e téren a szlovák kutatásban. A felirattan esetében tanítványai, Miroslav Čovan és František Gahér nagy segítségére voltak, vannak. Főleg hármuk közös erőfeszítése a *Corpus Inscriptionum Slovaciae* (= CIS) című vállalkozás, melynek legfőbb célja a mai Szlovákia területén fellelhető, középkori és koraiújkori (a felső határ térségtől függ) feliratok adatbázisának összeállítása. A tervek szerint az említett projekt első sorozatába (*Rad*) módszertani könyvek és monográfiák fognak tartozni, a másodikba adattárak. Jelen írással az első sorozat első kötetét – magyarul a *Latin felirattan. A szlovákiai történelmi feliratok kutatásának története és módszertana* címet viselőt – mutatom be, mely szlovák, cseh, német és magyar kutatók közös munkája. A könyv szerkesztője és egyben legtermékenyebb szerzője – nem meglepő módon – Šedivý.

Már a tartalomjegyzék (8-11.) elolvasása után egyértelművé válik az olvasó számára, hogy a kötet elkészítői a probléma minden aspektusára figyelmet fordítottak. Az előszóban (13-17.) Šedivý ismerteti a CIS projekt megvalósulásának körülményeit, valamint a jelen segédkönyv szándékát. Utána ugyanő vázolja a felirattan meghatározását, illetve kutatásának tárgyát és céljait (*Predmet a ciele epigrafického bádania na Slovensku*, 19-23.). A továbbiakban a kötet öt tematikus fejezetre tagolódik. Az elsőbe (*Dejiny epigrafických výskumov v okolitých krajinách a na Slovensku*) a Szlovákia területén és a környező országokban az eddigi és jelenleg is zajló epigráfiai kutatásokat összegző cikkek kerültek. Walter Koch a német nyelvterületeken folyó (*Počiatky modernej epigrafie stredovekých a ranonovovekých nápisov v nemecky hovoriacich krajinách*, 25-30.),

Jiří Roháček a csehországi (*Stredoveká a ranonovoveká epigrafia v Českej republike*, 31-40.), Várady Zoltán a magyarországi (*Dejiny bádania epigrafických pamiatok v Maďarsku*, 41-46.) és Šedivý a szlovákiai (*Epigrafické výskumy na Slovensku*, 47-63.) feltárásokról tájékoztat.

A következő tárgykört a feliratok leírásának módszertanának szentelték (*Metodika opisu historických nápisov*). Mindhárom ide tartozó írás Šedivý tollából származik. Először az epigráfia szaknyelvről ad felvilágosítást (*Základná epigrafická terminológia*, 65-69.), majd a helyszíni kutatás, annak feldolgozása és az adatok archiválásának gyakorlatáról (*Terénny výskum, jeho spracovanie a archivácia dát*, 71-80.). Az utóbbit roppant hasznosnak találom, ugyanis, aki már végzett terepen feltárást, az tudhatja, hogy ennek során sok nehézségbe lehet ütközni. Šedivý saját tapasztalataira épülő tanácsai hasznos útmutatóként szolgál(hat)nak a kevésbé jártas felderítők számára. Végül a megszerzett ismeretek publikációjának irányelveit írja le (*Publikovanie a jeho normy*, 81-89.).

Szintén Šedivýtól származik a harmadik fejezet egyetlen tanulmánya, melyben a feliratokon fellelhető betűtípusokat taglalja (*Názvoslovie epigrafických písiem zo Slovenska*, 91-100.). A negyedikben (*Neepigrafické pramene a sekundárna literatúra ako pomocné zdroje výskumu historických nápisov zo Slovenska*) az epigráfiai kutatásban hasznosítható egyéb források és irodalom kerül bemutatásra. Henrieta Žažová a Szlovák Köztársaság Emlékműhivatalában (*Pamiatkový úrad Slovenskej republiky*) őrzött anyagok (*Informačné zdroje Pamiatkového úradu SR ako podklad pre epigrafické výskumy*, 101-106.), a Bibiana Pomfyová, Dušan Buran és Zuzana Čovanová Janošíková szerzőhármás a galériai gyűjtemények és a művészettörténelem (*Galerijné zbierky, literatúra a databázy z dejín umenia ako zdroj epigrafických poznatkov*, 107-142.), Miroslav Števík pedig a múzeumi gyűjtemények és adatbázisok (*Muzeálne zbierky a databázy ako zdroj informácií o historických nápisoach*, 143-146.) felhasználhatóságáról írnak. Hasonló Lövei Pál tanulmánya, aki a magyarországi intézményekről számol be (*Pamiatkové, muzeálne a galerijné zbierky v Maďarsku so slovacikálnym materiálom a ich databázy*, 147-155.). Miroslav Čovan a levéltári forrásokra hívja fel a figyelmet, melyek sok esetben fényt vethetnek a feliratok keletkezésének körülményeire, valamint datálásaik meghatározására, vagy annak legalább kiindulópontjai lehetnek (*Archívne pramene ako zdroje poznatkov k historickým nápisom*, 156-164.). A kampanológiai irodalmat és a harangokon található feliratok vizsgálásának módszertanát Juraj Gembický ismerteti (*Kampanologické*

pamiatky v kontexte výskumu historických nápisov: pramene, literatúra, metodika, 165–176). Végezetül Frederik Federmayer a cimertani szakirodalmat veszi számba mint lehetséges epigráfiai segédletet (*Základná heraldická a genealogická literatúra k interpretácii epigrafických nosičov*, 177–184.).

Az utolsó tárgykörben Zdenka Šedivá ismerteti a különböző architektonikai elemek és műtárgyak – melyek epigráfiai hordozóként szolgálhatnak – pontos leírásához szükséges szaknyelvet (*Architektonická a umenovedná terminológia používaná pri opise epigrafických nosičov zo Slovenska*, 185–209.). Természetesen a kötethez tartoznak még a tanulmányok német nyelvű összefoglalói (211–242.), rövidítésjegyzék (243.), név- és helymutató (244–249.), a kötetben szereplő képek forrásai (250–253.), válogatott irodalom (254–260.) és a szerzők bemutatása (261–264.).

Azoknak az egyetemi hallgatóknak, akik Šedivý felirattani és írástani kurzusaira jelentkeznék, bizonyos számú feliratokat kell elemezniük. Egy ilyen tantárgy keretén belül annak idején nekem is hasonlót kellett elvégezniem. Ha akkor rendelkezésemre állt volna a most kezemben tartott segédkönyv, sokkal könnyebb dolgom lett volna. Szerintem ez a példa szól legékesebben a kötet minőségéről. A szerzők nagyon színvonalas munkát végeztek. Természetesen belekérhetnék abba, hogy a könyvben szereplő képek nem színesek, vagy hogy Šedivý az epigráfia meghatározásánál miért csak korábbi szlovák kutatók állításait csiszolta tökéletesre, de igazából nem érdemes. Az egyes tanulmányok között vannak – amire egyébként Šedivý figyelmeztet és amit egy többszerzős munka esetében nehéz kiküszöbölni – tartalmi átfedések, de ezt nem találom zavarónak.

Šedivý fent említett módszere hozzájárult ahhoz, hogy terjedelmes epigráfiai adatbázis jött létre, amit a CIS vállalkozás nagy haszonnal értékesíthet. Jelenleg a Pozsony, Sáros és Szepes megyei feliratok adattárjai vannak előkészületben. E kötet színvonala tükrében joggal várhatjuk érdeklődéssel a folytatást.

Csiba Balázs

C. Tóth Norbert–Horváth Richárd–Neumann Tibor–Pálosfalvi Tamás: *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I. Főpapok és bárók*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2016. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak) 357 p. (ISBN 978-963-416-035-9)

A középkori világi archontológia-gyűjtemény teljessé válása a végéhez közeledik. A *Magyarország világi archontológiája, 1458–1526* címet viselő négyéves, de valójában sokkal hosszabb múltra visszatekintő OTKA program első gyümölcse az a kötet, melynek első fele az 1458–1526 közötti főpapok és országnagyok időrendi névsorát közli tisztségek szerinti bontásban. A kötet másik felét méltóságsorok és a névmutató teszik ki.

A középkori Magyarországon tisztségeket betöltő személyek listáinak összeállítása terén Engel Pál teremtett új hagyományt 1996-ban.¹ Az 1301–1457 között működő világi tisztségviselők (bárók, főpapok, kancellárok, ispánok, várnagyok és várbirtokosok,

¹ Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I-II. k.* Bp., 1996. (História könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.)

udvari tagok, országgyűlési követek) hivatali időszakainak közlése és névjegyzéke időtállóan bizonyult és megkívánta mind a kora középkori előzmény (1000–1301), mind a késő középkori folytatás (1458–1526) elkészítését. Előbbi feladatra – mely hiányosabb forrással való ellátottságot, de kétszer akkora időintervallumot jelentett – Zsoldos Attila vállalkozott és teljesítette azt az engeli örökség után megkívánt színvonalon;² utóbbit pedig exponenciálisan megsokszorozódott forrásmennyiség jellemez, mely immár többszerzős munkát kívánt. Ugyan két további kötetre még várnia kell a történettudománynak (a tervek szerint ezek: II. kötet: Ispánok, alispánok és szolgabírák; III. kötet: Várak: birtokosaik és várnagyai, valamint összesített mutató), ahogyan már a korábbi „ízelítő”³ alapján is látható volt, alapos és részletes sorozat lesz az eredmény.

A kutatástörténeti előzmények bemutatása és az archontológia mint tudományos tevékenység eddigi hagyományainak és kiterőinek ismertetése mellett az előszóban pontos keretmeghatározás szerepel. Az Engel-féle műtől való eltérés lényegi pontjai a következők:

- a méltóságsorok kronologikusan rendszerezett felsorolása (Engelnél még a méltóságsorokban bekövetkező változások szerint történt a rendezés);
- a főpapok esetében a politikai szerepükkel arányosan lett kiválasztva a közölt püspökök köre, és a világi méltóságviselőkkel ellentétben csak a főbb személyek szerepelnek a kötetben (C. Tóth Norbert közeljövőben megjelenő egyházi archontológiája ugyanerre az időszakra már tartalmazni fogja részletesen a helyetteseket is);
- a királynék és királyi gyermekek udvarainak adatsorai külön fejezetben kapnak helyet, de az aula más tagjai (lovagok, kamarások, egyéb) szándékosan kikerültek a felsorolásból;
- a legnagyobb változás viszont kétségkívül a következő két kötetben lesz, ahol az eddig megszokott ispánok szerinti felsorolás mellett az alispánok, szolgabírók, esküdtek és jegyzők is szerepelni fognak, a várak esetében továbbá az azokat említő oklevelek adataival és válogatott bibliográfiával bővül az eddig bevett séma.

Apró és szimbolikus szerkezeti változás még a tartalomjegyzékben a főpapok első helyre tétele, ami a méltóságsorokban szereplő elsőbbségük miatt is indokolt – már Engel is úgy fogalmazott, hogy az akkori keresztény felfogás magasabb rangot tulajdonított nekik, mint a világiaknak.⁴ Az angol nyelvű kalauz a kötet elején pedig külföldi kutatók számára nyújt segítséget, kiknek figyelme remélhetőleg ráirányul a Magyarországi középkorkutatás archontológiai eredményeire.

Maradt viszont a névalakok bevett formájú közlése, a személyek hivatali kezdő és záró időpontjainak forrással való feltüntetése, az általuk viselt más tisztségek felsorolása és az egyes adatsorok elején lévő rövid bibliográfia. Ez különösen hasznos a hivataltörténet iránt érdeklődők számára. Annak ellenére, hogy még nem jelent

² Zsoldos Attila: *Magyarország világi archontológiája 1000–1301.* Bp., 2011. (História könyvtár. Kronológiák, adattárak 11.)

³ Horváth Richárd–Neumann Tibor–C. Tóth Norbert: Pontot az „i”-re. A Magyarország világi archontológiája című program múltja, jelene és jövője. *Turul*, 86 (2013) 41–52.

⁴ Engel Pál: Archontológia. In: A történelem segéttudományai (Szerk. Bertényi Iván.) Bp., 1998.² (A történettudomány kézikönyve 1.) 29.

meg a másik két kötet, üdvözlendő az ispani és várnagyi egyéb tisztségek szerepeltetése az adott személyek alatt mind a listában, mind a névmutatóban. A lábjegyzetekben szereplő kiegészítések pedig a személyekről, valamint a datálás és pontos azonosítás nehézségeiről tájékoztatnak. Utóbbiak természetesen idővel – az új kutatási eredmények tükrében – korrigálásra szorulhatnak bizonyos helyeken, a szerzők így célkitűzésükben is kifejtették, hogy egy biztonságos, megbízható és használható „alap” megalkotását tekintették elsődlegesnek.

A könyv második fele a méltóságsorokból és az első kötetben közölt személyek névmutatójából áll. A 292 méltóságsor kronologikus rendben történő felsorolása áttekinthetőbb közlést tett lehetővé. Véleményem szerint az Engel-féle módszertől való eltérés a források megnövekedett száma mellett azért is indokolt, mert a tisztségekben bekövetkező változások a könyv első felében így is nyomon követhetők, a méltóságsorok egyéb részleteinek (kancelláriai jegyzet, pecsét) feltüntetései viszont az időrendben való tisztább megjelenítéssel váltak lehetővé. Végül a névmutató a kötetben előforduló 651 személyt és bizonyos esetekben azok névváltozatait tartalmazza, kiegészítve az összes általuk viselt méltósággal. Ezekon kívül helyhez kötődő tisztségek is kereshetők itt (például budai bíró, egri éneklőkanonok stb.). Az összesített, három kötetet átfogó névmutató a harmadik kötetben kap majd helyet.

A fent részletezett módszertan egy könnyen használható, világos felépítésű segédkönyvet eredményezett, ami – kiegészülve a jövőben megjelenő két másik kötetrel – beteljesíti az Engel által megteremtett magyar középkor világi archontológiáját.

Porubszky Ádám

Soltész Ferenc Gábor–Tóth Csaba–Pálffy Géza: Coronatio Hungarica in nummis. A magyar uralkodók koronázási érmei és zsetonjai (1508–1916). MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet – Magyar Nemzeti Múzeum, Bp., 2016., (Szerk. Bertók Krisztina.) 414 p. ill., színes, fűzött (ISBN 978-963-416-049-6).

Egy sokoldalú kutatómunka és példaértékű tudományos összefogás eredményeként valósult meg a magyar uralkodó-koronázások numizmatikai emlékeit bemutató katalógus. Az utolsó magyar királykoronázás századik évfordulóján megjelent kötet azonban közel sem csak mint értékes összefoglalást nyújtó numizmatikai kézikönyv forgatható.

A Magyar Tudományos Akadémián 2012 óta működő „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport vezetője Pálffy Géza, az MTA Történettudományi Intézetének kora újkori témacsoport vezetője és tudományos tanácsadója továbbá Tóth Csaba, a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárának szakmuzeológusa, valamint Soltész Ferenc Gábor numizmatikus szerzőségével megjelent könyv a tágabban értelmezett interdiszciplináris témának – a magyar uralkodó-koronázások, mint a hatalmi reprezentáció legmagasabb szintjét képviselő eseményének – tudományos igényű bemutatásába ágyazva dolgozta fel az éremkiadásokat.

A kutatócsoport legfrissebb kiadványa az 1508 és 1916 közötti magyar uralkodókoronázásokra kibocsátott koronázási érmeiket és zsetonokat mutatja be több mint 400 oldalon, közel ezer színes illusztrációval. A könyv három nagyobb részre tagolható, a történeti

és numizmatikai bevezető tanulmányokat követi a pontosan 385 tételt számláló, időrendben sorolt éremkatalógus és zárul végül a függelékkel.

Az olvasó számára az első áttekintés után két lényeges gondolat fogalmazódik meg. Először az éremkatalógus egyedülállóan színvonalas tartalmi gazdagsága mellé társul exkluzív megjelenési minősége. Másodszor pedig, hogy az összefoglaló néven *koronázási érme*nek nevezett numizmatikai emlékegyes egy meglehetősen változatos tárgyegyüttest takar.

A szerzők meghatározása szerint *koronázási érme*nek azokat az éremtípusokat tekintjük, amelyek éremképe és/vagy felirata egyértelműen utal a koronázásra. A szerzők két fő csoportra osztották a tárgyalt éremanyagot: az egyik a koronázási ceremóniában szerepet kapó éremcsoport, ezen belül a felajánlási érem és a koronázási zsetonok, a másik csoportba pedig azok az emlékérmek tartoznak, melyek funkciója elsősorban az emlékeztetés illetve a reprezentatív híradás az eseményről.

A kutatók érdeme alapján tisztázódik a csupán egyetlen példányban készült, kiemelkedő történeti- és ritkaságértékkel bíró úgynevezett *felajánlási érme* pontos definiálása, amelyeket a frissen megkoronázott uralkodó a koronázási mise felajánlási szakaszában az oltárra helyezett. Valamint meghatározásra kerül a koronázásokhoz kapcsolódó emlékérmek funkciója éppúgy, mint a koronázási menetben a nép közé szórt arany-, ezüst- vagy rézzsetonoknak az uralkodói reprezentációban betöltött szerepe.

Ahogy a bevezetőben olvashatjuk, a magyar uralkodók koronázási érmeinek legteljesebb anyagát a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtára őrzi. A szerzők célja azonban túlmutatott egy gyűjteményi katalógus összeállításánál és a teljesség igényére való törekvése miatt az anyaggyűjtés kiterjedt minden szóba jöhető hazai és külföldi köz-, illetve magángyűjteményre.

Numizmatikai vonatkozásban a levéltári kutatás egyik fontos forrásként az osztrák állami levéltár bécsi udvari főpénzverő iratanyaga szolgált. Új kutatási eredmények közlésével találkozunk számos uralkodónk felajánlási érmei és koronázási zsetonjai tekintetében.

A könyv éremkatalógus részének szerkesztése az uralkodókoronázások kronologikus rendjét követi. Minden egyes uralkodó esetében négy egységből épül fel: első az uralkodóról fennmaradt reprezentatív képi ábrázolás és a rövid életrajz közlése, második a koronázási esemény rövid leírása és képi ábrázolása, harmadik a numizmatikai bevezető tanulmány, végül maguk az éremleírások. A kronologikus rend nemcsak az éremkatalógus gyakorlati használhatóságát szolgálja, hanem lehetővé teszi az egymást követő koronázási ceremóniák egymással való összevetését is.

A téma tudományos feldolgozása szempontjából felbecsülhetetlen értékkel bírnak az éremleírások elé helyezett rövid történeti és numizmatikai bevezető-tanulmányok. Történeti vonatkozásban Pálffy Géza kutatási eredményeinek összegzéseit olvashatjuk a koronázási ceremóniakon meghatározó szerepet kapó világi és egyházi személyek, illetve a napjainkban már nemzeti ereklyetárgyakként számon tartott emlékek pontos leírásával. Numizmatikai vonatkozásban pedig kiemelkedő jelentőséggel bír a levéltári forrásanyagban fennmaradt éremtervek, elosztási listák és elismervények, valamint a különféle összesítőkből nyert pontos darabszámok, anyagmennyiségek és súlyértékek közlése. E nélkül az utánuk következő konkrét tárgyleírások elvesztették volna azt a gazdag,

interdiszciplináris kontextusba helyezést, ami elengedhetetlen a helyes értelmezésükhöz.

Az éremleírások folyamatos számozással, továbbá a lefényképezett érem azonosítójával szolgáló őrzési helyének rövidítésével és leltári számával vagy szakirodalmi hivatkozásával rendelkeznek minden tétel elején. Az éremoldaloknak megfelelően két hasábra tördelt éremleírás a típus/altípus fizikai paramétereivel folytatódik. Az altípusok anyagminőségük és súlyuk alapján csökkenő sorrendben követik egymást. Amennyiben létezik utánverete a típusnak, azok ugyanitt lettek felsorolva. Ezt követi a készítő művész vagy a kibocsátó neve, végül a megjegyzéssel és a vonatkozó szakirodalom közlésével zárul az éremleírás. A szerzők példaértékű gondossággal jártak el az egyes darabok súlyadatainak rögzítésével. Ennek jelentőségét különösen az adja, hogy a koronázási érmeknek és zsetonoknak számos modern, zömében jelzetlen utánveretei ismertek, melyek pontos azonosítására csak a súlyadatok ismeretében nyílik mód. Továbbá a pontos mérések eredményeként számos esetben sikerült javítani a korábbi szakirodalomban szereplő hibás súlyadatokat. A 30 mm-nél kisebb érmek esetében mind a méretarányos, mind a rendszerint kétszeresen nagyított fénykép is szerepel. Továbbá, amennyiben indokolt, a különböző éremtípusok apró különbségeinek szabad szemmel is jól látható vizsgálatához külön éremrészlet nagyítások is rendelkezésre állnak. A lefényképezett konkrét darab adatai minden esetben szerepelnek, ennek altípus-sora félkövér betűvel szedve jelenik meg. A katalógusban szereplő érmek sorrendje az éremműfajok szerint a következő rendszert követi: felajánlási érem, koronázási zsetonok, koronázási emlékérmek, végül a modern másolatok. Mind a kutatók, mind a numizmatika iránt érdeklődők számára felbecsülhetetlen értékű összegzést nyújt egymás mellett látni a pontos adatokkal rendelkező különböző típusokat és altípusokat. A koronázásokra kiadott évszám és évszám nélküli érmeken kívül a szerzők gyűjtőmunkája kiterjedt arra a néhány éremre is, amelyeket csak a szakirodalomból ismerünk, továbbá az utánveretekre, rekonstrukciós érmekre és a modern másolatokra.

Külön érdeme a szerzőknek, hogy megemlítik a kutatómunka módszertani nehézségeit is: a numizmatikai adatgyűjtés során felmerülő kérdéseket, melyek a korábbi numizmatikai szakirodalomban szereplő adatok kritika nélküli átvételéről vagy éppen kihagyásáról szólnak.

A könyv harmadik részét képező függelék egyedülállóan gazdag. Itt kaptak helyet az érmek latin és német feliratainak pontos értelmezését segítő feloldások és magyar fordítások, majd ezt követi a függelék nagyon értékes részét képviselő táblázatos adatbázis, amelynek összeállításában a szerzők nagy körültekintéssel jártak el. Itt találhatóak az egyes darabok pontos súlyadatai uralkodónkénti csoportosításban, típusok/altípusok szerint tagolva. Együttal közlésre került a régebbi szakirodalomban használt súly- és hossz mértékegységekre a manapság használt mértékegységekre való átváltási értéke is. A függelék további részeit képezi öt uralkodónk koronázási zsetonjainak a szövegkiosztásait összehasonlító táblázat, a rövidítésjegyzék, a képjegyzék, az éremművészek indexe, valamint a bibliográfia. Az irodalomjegyzék kiemelkedően gazdag. Kiterjed nemcsak a numizmatikai szakirodalomra, hanem a felhasznált történelmi és művészettörténelmi publikációkra is, melynek összefoglalása nagy segítséget nyújt a téma további kutatói számára. Egyes esetekben az internetes numizmatikai fórumok linkjeit

is feltüntetik, továbbá a hazai és külföldi aukciós házak, numizmatikai cégek árverési katalógusai is szerepelnek.

Külön említést érdemel a katalógus szerkesztőjének, Bertók Krisztinának a lelkiismeretes munkája, továbbá a képszerkesztő Gödölle Máttyás történész-művészettörténész gondossága, aki egybegyűjtötte, feldolgozta illetve szerkesztette az egyes koronázásokhoz kapcsolódó metszetábrázolásokat. A magas színvonalú műtárgy-fényképezés Gedai Csaba munkáját dicséri, a grafikai munkák és a kötet tervezése pedig Borbély Judit kiváló alkotása.

A katalógus numizmatikával foglalkozó szakembereknek, éremgyűjtőknek éppúgy bátran ajánlható, mint az újkori történelem, a magyar uralkodókoronázások és a Szent Korona iránt érdeklődők számára.

Pallag Márta

Utazás a múltunk körül. A családtörténet-kutatás lehetőségei a legújabb szakirodalom tükrében

Genealógia 1–2. (Szerkesztette: Kollega Tarsoly István–Kovács Eleonóra–Pandula Attila–Vitek Gábor.); *Genealógia 3.* (Szerkesztette: Kollega Tarsoly István–Kovács Eleonóra–Vitek Gábor.) A Történelem segéd tudományai I. (Sorozatszerkesztő: Kollega Tarsoly István–Pandula Attila) Tarsoly Kiadó, Budapest, 2012, 2013, 2015. 271 p., 199 p. 295 p. (ISBN 978-963-9570-41-2; 978-963-9570-55-9; 978-963-9570-66-5.)

1992-ben, Kállay István professzor úr instrukciói alapján kezdtem el a saját családom genealógiájával foglalkozni. Ez a munka addig nem ismert, csodálatos és különleges világot nyitott meg számomra. A szakirodalom fokozatos feltárása mellett a levéltári iratokban végzett kutatások során lépésről lépésre ismertem meg a lehetőségeket, a levéltárosokkal és a családfakutatókkal folytatott beszélgetések, véleményserék segítettek abban, hogy újabb és újabb mozaikkockákat rakjak helyre a családom történetéből. A családkutatás iránti vonzalmam azóta is megmaradt és örömmel látom, hogy a téma népszerűsége azóta sem csökkent. Láthatjuk, hogy egyre többen és többféle megközelítésben foglalkoznak vele, sok esetben a saját családjuk történetének feldolgozásával. A körülmények azonban lényegesen megváltoztak a kilencvenes évek első feléhez képest. Az internet elterjedésének köszönhetően a „határok” megszűntek, az internetes családkutató levelezőlistákon keresztül viszonylag rövid idő alatt segítséget, tanácsot tudunk kérni, és az online adatbázisok segítségével – költői túlzással élve – szinte a karosszékéből is összeállíthatjuk a családfánkat, s mindeközben a családfakutatók nagy nemzetközi táborához tartozónak érezhetjük magunkat. Mindezen változások ellenére a családfakutatás során kiemelten fontos az, hogy azok művelői megismerjék azokat a szakmai-tudományos és módszertani alapokat, amelyek nélkülözhetetlenül szükségesek a korrekt és igényes munkavégzéshez.

A 2012 és 2015 között megjelent *Történelem segéd tudományai I.* című sorozat keretében Kollega Tarsoly István és Pandula Attila sorozatszerkesztők által elindított *Genealógia I–III.* kötetek hiánypótló művek. A szerzők és szerkesztők célja az volt, hogy olyan kiadványokat jelentessenek meg, amelyek segítségével a családtörténet-írási és kutatási módszertanát, legfontosabb forrásbázisait, illetve a genealógiai vonatkozású forrásokat őrző intézményeket

bemutassák a szakmai és a szélesebb közönség számára. A kötetek elkészítésekor alapvető célként fogalmazták meg, hogy erősítsék a családtörténet-kutatás szakmai presztízsét, és a kötet olvasói szembesüljenek azzal a ténnyel, hogy az „anyakönyvek adatai jóval többet adnak, mint egy-egy család leszármazásának csupasza váza”. Egyetérthetünk a szerkesztőkkel abban, hogy a családunk történetének, a saját és szűkebb-szélesebb közösségünknek, vagyis a múltunknak akkor lesz arca, „ha a rendelkezésre álló lehető legtöbbféle forrástípust mozgósítjuk az események, a háttér, a valamikori közeg felélesztésére, megismerésére.”

A kötetekben található tanulmányok egyik legnagyobb erénye, hogy a historiográfiai és levéltártani ismereteken túl egy komplex szemlélet bemutatására törekednek, és helyet kapnak bennük egyéb segédtudományi területek is, ékes bizonyítékát adva annak, hogy nincs kicsi vagy nagy téma. Egy-egy családtörténet feldolgozása komoly szaktudományi ismereteket igényel, és egy-egy család történetét csak komplex társadalmi-politikai-gazdasági összefüggéseken keresztül tudjuk tárgyilagosan, harag és elfogultság nélkül megírni. A kötetekben található tanulmányok arra ösztönöznek minket, hogy ne családi „magánüdvörténetet” írjunk, hanem a magyar múlt valóságából kiindulva próbáljuk meg megérteni eleink életét, sorsát és így talán könnyebben el tudjuk helyezni saját magunkat ebben a korántsem egyszerű, 21. század eleji globalizált valóságban. A kiadványok célja az, hogy a családtörténettel foglalkozók számára hasznos segédkönyvként szolgáljon, felhívja figyelmüket a különböző gyűjtemények mellett a genealógiával rokonságban lévő egyéb segédtudományi területekre, valamint a levéltári források kritikai elemzésének fontosságára. E tekintetben a szerkesztők határozottan megfogalmazták azon céljukat, hogy a ritka, kevésbé ismert és kevésbé felhasznált forrástípusokat is megismertessék az érdeklődőkkel. A kötetek vitathatatlan erénye, hogy a magyarság genealógiáját komplex regionális egységben kezelik, figyelmet szentelnek a határon túli levéltári források ismertetésének, illetve a magyarországi vallási felekezetek és nemzeti kisebbségek családtörténetének kutatásához is segítséget nyújtanak. Pozitív vonás az is, hogy a tanulmányok gazdag szakirodalomjegyzékkel rendelkeznek, amelyek további lehetőséget nyújtanak egy-egy genealógiai témával foglalkozó kutató számára.

A 2012-ben megjelent első kötet *A genealógia magyarországi historiográfiájának áttekintése* (Pandula Attila) című bevezető tanulmánnyal kezdődik, amelyben a szerző egészen 2000-ig bemutatja a genealógia historiográfiáját. Az összegző jellegű historiográfiai tanulmány érdeme, hogy átfogó képet nyújt az olvasó számára és a tényeket 319 lábjegyzettel támasztja alá. Hiányossága ugyanakkor, hogy a családtörténet-kutatás területén a kétezres évek első évtizedében végbement változásokat (például a MACSE megalakulása vagy a digitalizálás szerepének megnövekedése) nem említi.

A *genealógiai kutatások a levéltárakban* című fejezetben 12 tanulmányt olvashatunk, amelyek végigkalauzolják az olvasót a genealógiai források gazdag gyűjteményeiben, és a különböző levéltárak és forrástípusok bemutatásával megosztják az olvasókkal a levéltárak genealógiai vonatkozású kincseit. A római katolikus egyház, valamint a református és az evangélikus felekezetek levéltári iratai (Lakatos Andor, Szabadi István, Kovács Eleonóra és Czenzthe Miklós írásai) mellett a mikrofilmezett anyakönyvi gyűjtemény létrejöttét (Bottlik József) és a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található, genealógiai vonatkozású levéltári

forrásokat (Nyulásziné Straub Éva) is megismerhetjük. Különlegességet jelent a *Középkori források a genealógiai-kutatásban* című tanulmány (Rácz György), amely az anyakönyveken túli levéltári források genealógiai vonatkozásaira hívja fel figyelmünket, azok használhatóságát, értelmezését segíti. Fontos információkat ad az erdélyi családtörténeti kutatás forrásbázisát ismertető írás is (Kovács Zsuzsanna).

A fejezetben önálló tanulmány foglalkozik a Hadtörténeti Levéltárban található, genealógiai vonatkozású forrásokkal, amelyek kutatásai elsősorban az I. és II. világháborús veszteséglistákra irányulnak (Kiss Gábor). Ezek célja, hogy a 20. század két világháborújában elvesztett magyarok sorsát feltárják. A tények tükrében szomorúan jelenthetjük ki, hogy szinte nincs olyan család Magyarországon, amelyet a 20. század első felének e két apokalipszise ne érintett volna. A megyei levéltárak genealógiai vonatkozású iratanyagának ismertetésével egy nagyobb lélegzetű tanulmány (Vitek Gábor) foglalkozik, ám óhatatlanul is felmerül bennünk a kérdés, hogy nem érné-e meg a megyei levéltárak genealógiai vonatkozású iratanyagát egy önálló kötetben (több szerző felkérésével) is bemutatni. A *Genealógiai kutatások legfontosabb forrásai a települések iratanyagában* című tanulmány (Kovács Eleonóra) azon túl, hogy a címben foglalt témát ismerteti, jól szemlélteti számunkra, hogy a mikrotörténetek megírásához milyen levéltári forrásokat használhatunk fel. A tanulmány erénye, hogy mindezt több megyei levéltár forrásaira alapozva végzi el. A *Családtörténeti kutatások kiemelkedő levéltári forrásai, a családi fondok* című tanulmány (Márfi Attila) rendkívüli részletességgel ismerteti a családok irathagyatékának jellegzetességeit, és indirekt módon fel is hívja a műkedvelő olvasó figyelmét arra, hogy saját családjának genealógiai vonatkozású dokumentumait hogyan, milyen formában rendezze. Tudjuk, hogy egy kezdő családkutató számára az első lépés az otthon található iratok, fényképek stb. feltárása, értelmezése és rendszerezése. Ez a tanulmány ehhez ad segítséget. A kötetet a *Genealógia, genetika, demográfia-családkutatás a humánökológia szolgálatában* című elméleti tanulmány (Hufnagel Levente) zárja, amely megismerteti velünk a genealógia új irányzatát, jól érzékeltetve a hagyományos értelmezéstől eltérő sajátosságokat is.

A 2013-ban megjelent 2. kötet a *Társadalom és genealógia* címet kapta, s az abban szereplő tanulmányok a genealógiát mint társadalomtörténeti elemzési módszert mutatják be. A *magyar nemesség társadalmi tagolódása (16–20. század)* című tanulmány (Ballabás Dániel) a magyar arisztokrácia történetével foglalkozik (egy OTKA-pályázathoz készült), vagyis az elitkutatás részét képezi. A tanulmány nagy erénye, hogy a hetvenes évekig vizsgálja a témát, amit a *Vármegyei archontológiai kutatások az 18. századtól 1950-ig* című írás (Héjja Julianna Erika) egészít ki. Ez utóbbi tanulmány elemzi az archontológia helyét és szerepét a történelem segédtudományai sorában, és konkrét kutatási eseteken keresztül ad módszertani alapismereteket a családkutatók számára, ami a kiadvány kézikönyv jellegét erősíti. A *genealógiai kutatás lehetőségei a bécsi Kriegsarchivban* (Réfi Attila) című munka szintén egy OTKA-pályázat részeként született, és a bécsi katonai iratok genealógiai szempontú értékelését adja. Sajnos megállapíthatjuk (és ez az I. világháború időszakára is érvényes), hogy míg a tisztekre vonatkozó adatok rendszerint lényegesen könnyebben és eredményesebben kutathatók, a legénységi állomány genealógiai adatai (már csak azok nagy száma miatt is) nehezebben lelhetők fel. A tanulmányból kitűnik,

hogy a Kriegsarchiv számos forrásegyüttese nyújt elengedhetetlen segítséget a családfakutatók számára, de felhívja a figyelmet arra (és ezt a genealógiai kutatásokról általános értelemben is elmondhatjuk), hogy az eredményekhez nélkülözhetetlenek a komoly szakmai előkészületek, mint ahogy szükséges a kitarítás, az aprólékos munka, bár a siker sokszor a szerencsén, mondhatni a „vak véletlenen” is múlik. *A kuruc hadsereg „tishti címtárnak” forrásai* című munka (Mészáros Kálmán) számba veszi azokat a forráscsoportokat, amelyek segítségével megismerhetjük a Rákóczi-korszak hadseregét. Ezek az ismeretek mozaikkockákként illeszthetők össze, és így nemcsak hadtörténeti szemszögből, hanem a kor társadalomtörténetének megértése szempontjából is nélkülözhetetlenek. *A városi polgárság kutatásának genealógiai forrásai* című írás (Kovács Eleonóra) szintén nélkülözhetetlen a családfakutatók számára. A tanulmány összegzi az összes fontos forrástípust, és felhívja a kutatók figyelmét arra, hogy a polgárcsaládok történetének feltárása esetén nemcsak a leszármazási adatokat, hanem a családok birtokait (vagyoni helyzetét), életformáját, gazdasági és kulturális jellegzetességeit is meg kell ismerni, s mindezeket nem elszigetelten, hanem abban a társadalmi közegben kell értelmezni, ahol az adott polgárcsaládok éltek, ám mindezt nem lehet elvonatkoztatni a megye és az ország történetétől, amihez a történelem más segédtudományainak (archontológia, történeti ikonográfia) az eredményeit és módszereit is szükséges felhasználni. *A Kereskedelem-történet és genealógia* című értekezés (Török Róbert) elsősorban a Magyarországon a 19. században kialakult új vállalkozói-kereskedelmi réteg fejlődésével, annak forrásanyagával és genealógiai szempontú kutatásának lehetőségeivel foglalkozik, külön hangsúlyt fektetve a legfontosabb forrástípusok ismertetésére. A tanulmány az alapszakirodalom és a módszertan bemutatását is magában foglalja. *A Család és épület-történet* című tanulmány (Farkas Gábor) Székesfehérvár történetéből merít példákat, és felhívja figyelmünket arra, hogy a családtörténet kutatása elválaszthatatlan attól a tárgyi környezettől is, amelyben a kutatásunk témáját jelentő familia élt. Kovács Eleonóra tanulmányához hasonlóan, Farkas Gábor is a családtörténet társadalmi-gazdasági és tárgyi környezet vizsgálatának jelentőségét hangsúlyozza. A következő tanulmány *Az adózó népesség genealógiai kutatásának forrásaival* foglalkozik (Vitek Gábor), a 19. századi királyi Magyarországot vizsgálja, rávilágít a források összetettségére, azok értelmezésének bonyolultságára. A szerző értelmezése szerint a családtörténet-kutatás egy „nyomozás”, amelynek keretében fokozatosan kirakhatjuk családtörténetünk mozaikkockáit, és ehhez az adózással, adóösszeírással kapcsolatos, rendkívül gazdag országos és megyei forrásanyag nyújt alapvető, de csak hosszas kutatás során értelmezhető segítséget. *A parasztság genealógiai kutatásának problémái* című munka (Koloh Gábor Lajos) számos kérdésre hívja fel a figyelmünket. A parasztság történetének feltárása elsősorban a 20. század második felétől kapott nagyobb figyelmet, miközben ezen tárgyú kutatásokkal kapcsolatban, a parasztság történeti szerepéről már a két világháború között is igen megosztott volt a szakmai közvélemény. A historiográfiai előzmények ismertetése után a szerző egyértelműen megfogalmazza azon álláspontját, hogy a parasztszaládok történetének genealógiai aspektusú feltárását nem vonatkoztathatjuk el a családnevek vizsgálatától, a társadalmi és a gazdaságtörténeti összefüggésektől. A szerző ugyanakkor – miközben a történeti genealógia fontosságát emeli ki – figyelmen kívül hagyja a néprajz szerepét.

A 2015-ben megjelent kötetben a szerzők a családtörténeti kutatásban jól használható, az alapvető forrásokon túli, eddig viszonylag ismeretlen levéltári forrásokra is felhívják a figyelmet. *Az anyakönyvek forrásértéke* című tanulmány (Vitek Gábor) az anyakönyvekben található források forrásértékét vizsgálja, a témával foglalkozó szakirodalom és személyes kutatási tapasztalatok alapján. A dolgozatot egy melléklet egészíti ki, amely a konkrét családkutatásokhoz nyújt segítséget. *A diszpenzációs iratok forrásértékéről* című, szintén OTKA-pályázat keretében készült tanulmány (Mózessy Gergely) egy olyan forráscsoporttal foglalkozik, amely viszonylag ismeretlen a családfakutatók számára, mivel elsődlegesen az anyakönyvi bejegyzésekre koncentrál, miközben az egyéb (például szentségkiszolgálás), szintén anyakönyvben rögzített források mellett elsikad a figyelem. Ezek a dokumentumok ugyanakkor nem csupán egy család rokonsági viszonyait mutatják be, hanem a társadalomtörténeti kutatásokhoz is segítséget jelentenek. *A 16–19. századi keresztelők, házassági, temetési meghívó- és értesítőlevelek mint genealógiai források* című tanulmány (Oláh Tamás) a genealógiai kutatások egyik fontos, de szintén nem eléggé ismert részterületére kalauzolják az olvasót. A nagyobb terjedelmű tanulmány rendkívül informatív a kutatók számára, és ráirányítja a művelt olvasóközönség figyelmét a címben szereplő forrástípusok fontosságára, irattani és genealógiai szempontú elemzésének szükségességére. Ezek a dokumentumok azért is nagy jelentőségűek, mert nemcsak az ismertebb családok történetének, hanem a kevésbé ismert vagy kihalt családok históriájának megértéséhez is segítséget nyújtanak. Ehhez a tanulmányhoz szorosan kapcsolódik *A halottvizsgálati eljárások dokumentumai* című tanulmány (Péntekné Unghváry Mária), amely szintén egy alig ismert, de ugyanakkor a genealógia kutatás szempontjából nézve fontos területre irányít, és ismerteti az ehhez kapcsolódó levéltári forrásokat. Ugyanez mondható el *A gyászjelentés mint történeti forrás* című írásról (Török Róbert). Az utóbbi szerzője hangsúlyozza, hogy a gyászjelentések az anyakönyvi bejegyzések mellett szintén elsődleges és nagyon informatív forrásnak számítanak a családfakutatók számára. *A Halotti epitáfium címerek a Felvidéken*, illetve *A kaplonyi gróf Károlyi-sírbolt* egyazon szerző (Pandula Attila) munkái, aki a genealógiai kutatás sajátos, hasznos területének tartja az úgynevezett epitáfium címereket, amelyek kutatására azonban mindeztidáig nem helyeződött kellő hangsúly, mint ahogy a sírboltok feldolgozására sem. A szerző a kaplonyi gróf Károlyi-sírbolt múltjának és értékeinek bemutatásával mintát kíván adni az érdeklődőknek, így tanulmányát joggal tekinthetjük alapmunkának. Szintén nagyon fontos *A személyes emlékezet forrásai* című tanulmány (Katona Csaba–Kovács Eleonóra), amely a témához kötődő forrásokat és a bennük rejlő kutatási lehetőségeket részletezi. Ezen forrástípusoknál is arra kell törekednünk, hogy az információk alapján a család, illetve a kutatott személy történetét társadalmi kontextusban vizsgáljuk. *A határon túli levéltárak genealógiai forrásai* című tanulmány (Kollega Tarsoly István) és *A magyarországi nemzetiségek kutatásának forrásai* című írás (Kollega Tarsoly István–Kovács Eleonóra) rövid összefoglalóként értékelhetők, hiszen a szerzők bemutatják a határon túli levéltárakban végzett és a magyarországi nemzetiségek történetére vonatkozó kutatás lehetőségeit, így ez a két tanulmány is kiindulási pontként szolgálhat a téma iránt részleteiben érdeklődő kutató számára. Nagy érdeklődéssel olvastam *A cigánység történeti forrásai* című tanulmányt (Márfi Attila), mivel ez a munka a genealógiai kutatás számára új,

viszonylag ismeretlen területet jelent. Egyetérthetünk a szerzővel abban, hogy kevés olyan forrást és kutatási területet említhetünk, ahol ne ütköznenek objektív nehézségekbe a kutatók, de ezek közül is különleges helyet foglal el a hazai cigánység történetére vonatkozó források feltárása és elemzése. A szerző – érzékeltetve a téma nehézségét – a szakirodalom felhasználásával, korrekt módon veszi számba a forrásokat és a tanulmány végén rövid forrásközlést is olvashatunk. A kiadványt *A zsidó családtörténeti kutatások forrásai* című tanulmány (Gergely Anna) zárja, amely a magyarországi zsidóság genealógiájának kutatásába enged bepillantást.

A szerkesztők ambiciózus célt tűztek ki maguk elé, amikor *A történelem segédtudományai* című sorozatot elindították. Ez a három kötet méltán foglalja el az öt megillető helyet minden, a témával foglalkozó szakember és a téma iránt érdeklődő műkedvelő könyvtárában. A tanulmányok hasznos és nélkülözhetetlen segítséget nyújtanak a kutatóknak, s jól érzékelhető a szerkesztők azon szándéka is, hogy hangsúlyozzák a családtörténeti kutatás tudományos jelentőségét, méltó helyet biztosítva e szegmensnek a történelem segédtudományainak képzeletbeli panteonjában. Sajnálom azonban, hogy egy-egy terület kidolgozása nem eléggé részletes (például a zsidóság történetére vonatkozó források) vagy hiányzik (például a magyarországi görögségre, örménységre vonatkozó források), de el lehetne gondolkozni azon is, hogy a magyarországi muszlimok történetének forrásait is felmérjük és bemutatassuk. Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy a szerkesztőket a terjedelmi korlátok is behatárolták, de megfontolandónak tartom, hogy egy-egy terület kidolgozására – akár önálló kötet formájában – időt, energiát és anyagi forrásokat fordítsanak. Köszönet illeti a szerzőket is azért, hogy ez a munka megjelenhetett, a tanulmányokból jól látható, hogy mély szakmai elkötelezettség vezette őket. Érdemes lett volna a harmadik kötet végén egy rövid életrajz formájában bemutatni a szerzőket, mintegy érzékeltetve azt a sokszínűséget, amely a genealógia művelőit önmagában is jellemzi.

Garadnai Zoltán

Szegedi László: *Általános genealógia*. Bp., Li-Nox Kiadó, 2015. 1724 p. (ISBN 10: 9637374981, ISBN 13: 9789637374982)

Szegedi László terjedelmes műve egyelőre elektronikus formában, DVD-lemezen és e-könyvként került publikálásra, mivel a nyomtatott verzió megjelentetéshez szükséges pályázati források összegyűjtése még jelenleg is tart. A szerző a művét az előszóban egy másik, előkészületben lévő könyvre, a *Heraldikai és genealógiai enciklopédia* „melléktermékeként” tünteti fel (melynek végső célja a heraldika axiomatizálása). Ebben a családtörténeti könyvben az első magyar nyelven kiadott komplex elméleti és gyakorlati családtörténeti művet üdvözölhetjük, olyan alapos módon megírt kézikönyvet és tankönyvet, melyből az érdeklődő a maga teljességében ismerheti meg a genealógiát.

Mindazonáltal a mű sajátos genealógiai koncepciója és szemlélete túlmutat annak magyarországi jelentőségén, és nemzetközileg is egyedülállóvá, példa nélkülivé teszi azt. Az *Általános genealógia* címválasztás a szerző részéről nemcsak a véletlen műve, hanem azt a tudatos törekvést fejezi ki, hogy a klasszikus genealógia mellett az időközben létrejött egyéb (antropológiai, genetikai, demográfiai, szociológiai, stb.) genealógiai módszertanokat is egy koherens

rendszerben foglalja össze, miáltal a genealógia általános genealógiává válik, és megszűnik *történeti segédtudomány* lenni, *önálló tudomány*gá lesz. Ennek megfelelően – a szemlélete és a koncepciója miatt – az *Általános genealógia* nemcsak egy családtörténeti kézikönyv, hanem komplex *genealógiai rendszer*.

A könyv több területen is számos újdonsággal szolgál. Művében a szerző létrehozta az első koherens magyar nyelvű (és nemzetközi) genealógiai nevezéktant, aminek a jelentőségét növeli, hogy a magyar nevezéktan történetének áttekintése már önmagában is jelentős kutatói teljesítmény. Szegedi olyan szerzőket is beemel a magyar genealógia történetébe, akikre eddig ilyen összefüggésben eddig nem is gondoltunk. A szerző a genealógiát világos és könnyen értelmezhető részegységekre osztja, s a kisebb elemekből logikus módon építi fel a nagyobbakat. Ez az eljárás mód nemzetközi kitekintésben is egyedülállóvá teszi a művet, miáltal a genealógia bonyolult szerkezetét könnyen áttekinthetővé teszi.

Az elméleti genealógiai jelenségek vizsgálata során Szegedi László számos új genealógiai megállapításig jut el. (Sőt, érdekes kozmológiai meglátásai is vannak.) Olyan jelenségeket fedez fel, mint például a társazonosság, az őstáblák őszonosságai és ezek távolsága közti összefüggés. A szerző elsőként mutat be mélyreható módon olyan, eddig kevésbé kutatott és ismert genealógiai jelenségeket mint az utódvesztés, generációvesztés és részben az ősvesztes. Részletesen ismerteti az ősszámozási módszereket, a genealógiai táblák és jegyzékek típusait, valamint ezek felépítését. Létrehoz egy általa kifejlesztett elméleti és gyakorlati ősszámozási módszert is, melyet szerényen csak *általános ősszámozás*nak nevez, javaslatunk szerint azonban ezt a továbbiakban célszerű lenne inkább *Szegedi ősszámozás*nak nevezni. Szegedi a genealógiai táblák (és jegyzékek) közé bevezet egy újfajta táblát is, *ősutódtábla* néven, amely a genetikai leszármazás nyomon követésére alkalmas (az mtDNS, illetve Y-DNS leszármazási vonalon), lehetővé téve az általa felfedezett *társazonosság* jelenségének a felismerését.

Az elméleti részen belül a szerző foglalkozik a genealógia genetikai, orvosgenetikai, antropológiai, szociológiai, történeti összefüggéseivel is. Az elméleti részt a gyakorlati rész követi, amelyből átfogó képet kapunk a genealógiával foglalkozó intézményekről, a genealógiai kutatások elvégzéséről, a források kezeléséről, a levéltári anyag kutatásáról, az adatok rendezéséről és a genealógiai táblák összeállításáról.

Az *Általános genealógia* alaposan kidolgozott, széleskörű elméleti és gyakorlati ismeretekre támaszkodó tudományos kézikönyv, amely nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő alkotás, és immáron minden bizonnyal a magyar genealógiai irodalom legfontosabb alapműve. A szerző nem(csak) elméleti genealógiát írt, hanem egy – nemzetközileg is egyedülálló – *genealógiai rendszert* hozott létre.

Magyar Zoltán

NOBILITAS 2016. (Szerk. Gudenus János József) Magyar Történelmi Családok Egyesülete, Budapest, 2016. 336 p. (ISSN 1788-1552.)

A nemes családok múltja iránt érdeklődők örömeire, a Magyar Történelmi Családok Egyesületének (a továbbiakban: MTCSE) „Nobilitas” évkönyve immár XII. évfolyamába lépett. A 2005-ben indult sorozat célja, hogy az említett egyesület életének, illetve az

abban résztvevő családok múltjának méltó összefoglalását adja. Az évkönyvek tartalmi felépítése az elmúlt években egységes képet mutat, amely főként az Egyesület tevékenységének állandó tematikájából adódik. A genealógiai közlemények pedig ugyancsak a szerkesztő, Gudenus János József publikációiból megszokott, magas színvonalú, adatgazdag és megbízható (*de Villiers – Pama-féle*) jelölésmódot követik.

Gudenus János József már több mint fél százada fáradhatatlan feltérképezője a máig élő hazai nemes családok leszármazásának. A kortárs magyar főnemesség szociológiájára és genealógiájára, valamint az örmény eredetű nemes családokra és Rákóczi-leszármazottakra vonatkozó műveivel a sok évtizedes tetszhalottságából újjáéledő magyar nemesi hagyomány hiteles dokumentálásában vezérszerepet vívott ki magának, s életművébe a Nobilitas sorozat, mint annak folytonos karbantartó és bővítő orgánuma, szervesen illeszkedik.

A sorozat állandó színvonalon való, folytonos megjelenése a hazai genealógia számára hatalmas segítséget nyújt. A szerkesztőnek a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársaként létrehozott genealógiai adatbázisát újabban a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület saját honlapja részeként átvette, és ezt a Nobilitas évkönyvekben megjelent adatokkal (is) folyamatosan bővítve, minden család-kutató számára bőséges, ingyenesen hozzáférhető és hiteles adatokat nyújtanak családfák kiegészítéséhez. Ez a hálózatos jellegű adatbázis számos kultúrtörténeti kutatáshoz, a családi kapcsolatok gyors feltárhatósága révén, hasznos adalékokkal járulhat hozzá.

A Nobilitas 2005–2008. évi kötetét Pandula Attila ismertette, a Turul korábbi évfolyamaiban. (*Turul*, 79 (2006) 58. *Turul*, 80 (2007) 67.; *Turul*, 81 (2008) 124.; *Turul*, 82 (2009) 32.). Mivel az azóta megjelent nyolc kötetről ismertetés nem jelent meg, ezúttal a 2016. évit megelőző évfolyamok egyes részleteire is kitérünk. A kutatók számára legérdekesebbek az egyes családokra vonatkozó ismertetők, családfák, és az MTCSE tagjai által írt közlemények (többnyire rendezvényeken elhangzott előadások szövege). A korábbi évfolyamokban ismertetett családok jegyzékét minden évkönyv elején megtaláljuk, így a 2016-i évkönyvben lévő felsorolásból képet alkothattunk az egész sorozat illetően tartalmáról.

A 2005–2015. kötetekben bemutatott családok: *Abonyi* (alpári és mezőcsáti; 2009), *Almásy* (zsadányi és törökszentmiklósi; 2006), *Apor* (altorjai, zaláni; 2005, 2006, 2011), *Atzél* (borosjenői; 2011, 2013), *Bagdy* (2007, 2014), *Barabássy* (makfalvi, iklandi, héderfájai; 2011, 2012), *Baross* (bellusi; 2007), *Batthyány* (illetve *Batthyány-Strattmann*; németújvári; 2005, 2008), *Bánffy* (illetve *balatoni Farkas*; losonczi; 2005), *Bánhidý* (simándi; 2012), *Bánó* (tapolylucskai és kükemezei; 2005), *Bede* (pándi; 2006, 2008), *Benyovszky* (benyói és urbanói; 2007, 2008), *Beöthy* (várad; 2006, 2007), *Bernáth* (bernátfalvi; 2015), *Béky* (monosbéli; 2006), *Bittera* (hideghéthi; 2010, 2012), *Bodó* (szelefarmosi; 2013), *Bornemisza* (kecskeméti; 2006), *Boróczy* (csejthei; 2009), *Böngyik* (egyházaskéri; 2006), *Brányik* (felsőszeli; 2005, 2007), *Bugarin-Horváth* (brezoviczai; 2006), *Crouy-Chanel* (magyarországi; 2015), *Czakó* (2006), *Csiffáry* (csiffári és nemespanni; 2006, 2009), *Csocsán* (váralljai; 2008, 2009), *Csóka* (tejfalusi; 2013), *Csornay* (maehrenthali; 2005), *Csukás* (zetényi; 2010, 2015), *Deréky* (illetve *Echterling*; 2013), *Domahidy* (domahídi; 2005), *Draskovich* (trakostyáni; 2015), *Elek* (gyergyóújfalusi; 2008), *Élthes* (tuszadi; 2006), *Eperjesy* (tabódi; 2008), *Erdős* (illetve *Erdeős*; 2015), *Faragó* (szentkatolnai és csépai;

2010), *Fráter* (ippi és érkeserői; 2012, 2013), *Gaál* (somogyhatvani és kerek; 2011), *Ghillány* (lázi és berniczei; 2005), *Ghyczy* (giczi, assa- és ablanczkürthi; 2005, 2006), *Gosztony* (gosztonyi és kövesszarvi; 2005), *Götzen* (2005), *Gudenus* (2014, 2015), *Hajós* (illetve *Joós*; hajósi és dömsödi; 2005, 2009), *Halász* (illetve *Nagel*; dabasi; 2005), *Haranghy* (nagyrévi; 2010), *Hedry* (hedri de genere Aba; 2013, 2014), *Heim* (San Martino del Carsoi; 2005), *Hevessy* (hevesi; 2006), *Horkay* (zádorfalvi; 2007), *Illéssy* (tótteleki; 2005), *Irinyi* (irinyi; 2005, 2012), *Jakó* (szalárdi; 2009), *Jankovich* (illetve *Jankovich-Bésán*; pribérdi és vuchini; 2012), *Joó* (kaszaházi; 2014), *Jura* (vácnszalvi; 2006, 2007), *Kaas* (rewentlowi; 2009), *Katona* (börvelyi; 2009), *Kayser* (illetve *Gády-Kayser*; gaádi; 2015), *Kállay* (nagykállói; 2005), *Károlyi* (nagykárolyi; 2005), *Kern* (2007), *Kégl* (csalai; 2009), *Killyéni* (illetve *Preisner*; sepsikilyéni; 2012), *Kiss* (boldogházi; 2010, 2011), *Kóczy* (borgói és nagysikárlói; 2006, 2007, 2011), *Koncz* (illetve *Kontz*; marosvásárhelyi és lörcinczrévi; 2012), *Konrád* (tuszadi és baróti; 2006), *Korzenszky* (2006, 2008), *Kruchina* (schwanbergi; 2007, 2014), *Kuthi* (uzoni; 2007), *Lipthay* (kisfaludi és lubellei; 2008, 2013), *Magyary-Kossa* (illetve *Schweinecker*, *Szauter*; nagysarlói; 2012), *Maléter* (malduri és szepesföldi; 2013), *Márk* (egerpataki; 2007, 2008), *Melczér* (eperjesi és kellemesi; 2006), *Meszleny* (meszleni; 2006), *Mézes* (debreczeni és rettegi; 2009), *Mogyoróssy* (illetve *Kiss*; 2006), *Neuenstein* (rodecki; 2005), *Négyesy* (illetve *Gavenda*; négyesi; 2005, 2009, 2013, 2015), *Némethy* (2008), *Nyáry* (bedeghi és berencsi; 2005), *Orbán* (lengyelfalvi; 2013), *Petrovay* (illetve *Appel*, *Neuwirth*; dolhai és petrovai; 2012), *Rákóczy* (lánczi és rákóczi; 2012, 2013), *Révay* (szklabinai és blatniczai; 2015), *Riedel* (leuensterni; 2005, 2014), *Rihmer* (granasztói; 2006), *Rónay* (aranyosmaróthi; 2005, 2006), *Rudnyánszky* (dezséri; 2005), *Sándor* (szlavniczai; 2007), *Sényi* (nagyunyomi; 2005), *Spilenberg* (illetve *Diószegi*; hadusfalvi; 2005, 2007, 2008), *Stralendorff* (2005, 2014), *Szabadhegy* (csallóköz-megyercsi; 2009), *Szádeczky-Kardoss* (illetve *Göbel*; szádecznei és kardosfalvi; 2007, 2008), *Szikszay* (illetve *Keck*; szikszói és debreczeni; 2007, 2008, 2009, 2010), *Szilágyi* (ákosfalvi; 2007), *Szilágyi* (illetve *Landeck*; horogszegi; 2013), *Sztojanovits* (latzunási; 2006), *Teleki* (széki; 2007), *Terdik* (nagysonkmúti; 2005), *Ternovszky* (kelemenfalvi; 2005, 2008), *Tersztyánszky* (nádasi; 2009, 2010), *Tisza* (borosjenői és szegedi; 2007, 2008), *Torday* (tordai; 2011), *Tunkel* (illetve *Tunkl*; aschbrunni és hohentadt; 2005, 2014), *Ugron* (ábránfalvi; 2008), *Vécsey* (vécsei és nagyszöllősi, vécsei és zeüllősi, hernádvécsei és hajnácskői; 2012, 2013, 2015), *Vízy* (illetve *Simon*; nagyóhaji; 2005), *Vörösmarty* (2005, 2006), *Zlinszky* (gyóni; 2006).

Ezen túlmenően, a 2013-i (IX.) évfolyamtól kezdődően, a korábban közzétett ősfák jegyzékét is megtalálhatjuk a kötetekben. Ezek az ősfák többnyire az ismertetett családok egy-egy tagjának felmenőit tartalmazzák, az adott család leírásának részeként. Genealógiai szempontból kiemelendőnek tartom az elmúlt évfolyamokból Diószegi-Spilenberg Györgynek a hadusfalvi *Spilenberg* családról közölt, alapos tanulmányait, illetve Gudenus János Józsefnek a budapesti állami anyakönyvekből gyűjtött, nemességre vonatkozó adatközléseit (2011., 111–123.; 2012., 67–88. 2013., 45–71.; 2014., 94–115.). A gyűjtés szinte kizárólag állami házassági anyakönyvek alapján készült, melyeknek megjegyzés rovatai nemesi jogállású házasulandó fél esetében a M. Kir. Belügyminisztérium által kiadott nemességigazolásra vonatkozó hivatkozást tartalmaznak. A közölt adatok az 1918–1945. közötti időszakból és Budapest I., II., V., VI., VII., VIII., IX., X., XI. és XII. kerületéből származnak.

A közleményekből ezen időszakra nézve csak az I. és II. kerület házasságai tekintetében kapunk (csaknem) teljes képet.

További érdekes közlemények, családleírások az elmúlt évek-ből: 2005.: *Nyáry*: A Magyar Történelmi Családok Egyesülete alapításának története és mai működése (8–10.); *Gudenus*: Megemlékezés a Magyar Történelmi Családok Egyesülete megalakulásának 10. évfordulóján (43–55.); családleírások: *Batthyány* (illetve *Batthyány-Strattmann*, németújvári, 87–101.); *Bánffy* (losonci, 101–110.); *Károlyi* (nagykárolyi, 199–205.); 2006.: Családleírás: *Kóczy* (borgói és nagysikárlói, 175–192.); 2007.: *Gudenus*: Birodalmi rangok a XX. századi magyarországi arisztokráciában (30–35.); gr. *Tisza* István ősfája (288–310.); 2008.: Családleírás: *Csocsán* (váralljai, 90–142.); 2009.: Családleírás: *Csiffáry* (csiffári és nemespanni, 164–188.); 2010.: *Brányik*: Gondolatok *Faludi* Ferenc: „Istenes jóságra és szerencsés boldog életre oktatótt nemes ember” című műfordításáról (27–36. o.); családleírás: *Faragó* (szentkatolnai és csépai, 170–206. o.); 2011.: *Gudenus*: A XX. században (és azóta) kihalt magyarországi főnemesi családok és megszűnt címek (82–95. o.); családleírások: *Apor* (altorjai, 144–177. o.); *Barabássy* (makfalvi, iklandi, héderfájai, 188–217. o.); *Gaál* (somogyhatvani és kereki, 218–283. o.); 2012.: Családleírások: *Fráter* (ippi és érkeserői, 202–224. o.); *Petrovay* (dolhai és petrovai, 295–311. o.); 2013.: *Gudenus*: Félévszázad a családtörténet bővületében (72–81. o.); *Rákóczy* János élet-története (264–279. o.); családleírások: *Deréky* (illetve *Echterling*, 140–154. o.); *Szilágyi* (horogszegi, 280–304. o.); 2014.: Részletes beszámoló a CILANE 2014. október 3–5. között, Gödöllőn tartott konferenciájáról (a konferencia témája: „Mi történt a kelet-európai nemességgel?”, 25–67. o.); családleírások: *Gudenus* (163–243. o.); *Joó* (kaszaházi, 261–269. o.); 2015.: *Kolthay*: A *Kolthay* család és a *Hahót-Buzád* nemzetség kapcsolatai a 14. században (64–68. o.); családleírások: *Erdős* (illetve *Erdeős*, 197–226. o.); *Vécsey* (vécsi és nagyszöllői, illetve hernádvécsei és hajnácskeői, 259–333. o.).

A Nobilitas évkönyv 2016-i XII. évfolyama is a korábban közölt családtörténetek és ősfák listájával kezdődik. Ezt követi az MTCSE aktuális tagnévsora és alapszabálya. Megtalálhatjuk továbbá a „Társasági hírek 2015–2016” rovatot, mely a ma élő magyar nemes családokban előfordult születések, házasságkötések és halálozások tekintetében nyújt tájékoztatást.

A 2015. évben megrendezett egyesületi programok listája után, az egyes előadásokon, pódiumbeszélgetéseken elhangzottak leírását, illetve tanulmányokat olvashatunk. Ezek közül kiemelhetjük *Némethy* Zsolt: A magyar nemesség 1945 utáni sorsa című előadását (67–73. o.).⁵ A nemrégiben elhunyt *Csávossy* György és *Esterházy* Péter nekrológja is olvasható a kötetben, utóbbit figyelemre méltóan egészíti ki dr. *Varga* Kálmánnak a gannai *Esterházy* Mauzóleumban nyugvó családtagokról szóló jegyzéke.

A könyv csaknem háromnegyedét az egyesület egyes családjainak története tölti ki. Mivel ez a genealógiai szempontból legérdekesebb tartalom, nem haszontalan, hogyha a kötetben lévő családokat röviden ismertetjük. Előljáróban megjegyezhetjük, hogy szinte minden családtörténetnél megtaláljuk a felhasznált források

jegyzékét is, valamint a címerképeket rendszerint szöveges címerleírás is kíséri.

Bolberitz (bleybachi) család: A szászországi Bautzen mellett fekvő Bolberitz ura a 13. század óta. A család már 1304-ben lovagi rangot viselt, tagjai a későbbi századok során is főként katonai pályán működtek. A lutheránussá váló család római katolikus hiten maradt egyik ága a 18. században Sziléziába, Morvaországba és Galíciába költözött. „Közülük Kristóf a napóleoni háború során a Württembergbe tört francia seregeket a bleybachi csatában megállító hadművelet során a Rajnán túlra szorította vissza.” (89. o.) Ezért I. Ferenc császár Bécsben 1827. május 17-én kelt oklevelével osztrák nemesi rangot adományozott neki, a jelképes „von Bleybach” előnévvel. A család lovagi rangját Ferenc József 1863-ban kelt legfelsőbb elhatározásával erősítette meg. 1870-ben a király magyar nemességet adományozott *Bolberitz* Lajosnak. Tőle származik a magyarországi ág. A családról jól megírt, rövid összefoglaló, címerrajz és a magyarországi ág részletes leszármazása olvasható.

Csukás (zetényi) család: Nemességét 1499-ben II. Ulászló királytól kapta, Lóc Nógrád vármegyei községre szóló birtokadománynyal. *Csukás* István 1712. július 14-én III. Károlytól kapott címeres nemeslevelet, melyet Pozsony vármegyében hirdettek ki. A család a 18. században Komárom, illetve Révkomárom városában élt, és igazolta nemességét. Tagjai részére Komárom vármegye 1834-ben és 1846-ban nemesi bizonyítványt állított ki.

E család már a megelőző évfolyamban is szerepelt (2015., 149–178. o.). Ezúttal rövid leírás mellett a nemességigazolások és nemesi bizonyítványok felsorolása, címerrajz, a nevezetesebb családtagok listája, és igen részletes családfa olvasható róla. Az 1830. évi nemesi bizonyítvány latinból (helyenként hibásan) magyarra fordított változata mellett még egy *Gudenus* János József által összeállított jegyzéket is találunk, mely a komáromi református anyakönyvekben előforduló, ám a közölt családfába be nem illeszthető *Csukás* családtagok adatait tartalmazza.

Fejes (nagyhalászi) család: A családból *Fejes* Péter és fiai: István, András és Mihály III. Ferdinándtól Bécsben, 1654. december 19-én kelt címeres nemeslevelet kaptak. Leszármazottaik főként Nagyhalászon és Hajdúnánáson éltek, és számos generáción át református lelkészi, tanítói, jogi (értelmiségi) pályán tevékenykedtek. A családról rövid leírás, címerrajz, leszármazás olvasható. A III. Ferdinándtól kapott 1654-i, valamint az I. *Apa* Mihálytól kapott 1680. május 28-i címeres levél magyarra fordított szövege, továbbá a hajdúnánási ág részére 1834. évben Szabolcs vármegye, illetve a Hajdú Kerület által kiállított nemesi bizonyítvány szövege szintén megtalálható a kötetben, *Fejes* István református lelkész és vitéz *Fejes* Kálmán huszárőrnagy életrajzával együtt.

Harsághy (harsághi) család: A *Tekule* nemzetségből ered, 1288-ban Harságot bírta Sáros vármegyében. A közölt ábra a *Tekule* nemzetség elágazását mutatja az abból származó családokra. Habár a családtörténeti irodalom a *Tekule nembeli Harsághy* családot kihaltnak véli, a 19. században e néven élt egy nemes család Sáros vármegyében, mely akár a középkori ágazat kései hajtása is lehet. Az ismertetett leszármazás élén a 19. század elején Eperjesen élt *Harsághy* István áll. Érdekesség a végén található töredék, szakonyi (illetve nemesszalóki) *Szakonyi* Sándor és derecskei *Szőke* Juliánna leszármazottairól.

Horkay (zádorfalvi) család: A 14. században Gömör vármegyében élt *Malahi* család utódai. Előbb Malahon (későbbi néven

⁵ Elhangzott 2015. június 19-én, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán, „A magyar arisztokrácia történelmi szerepvállalásai” c. tudományos konferencia keretében. Írott változata: Rang nélkül: rehabilitálatlan magyar arisztokrácia, 1945 –? *Turul*, 89 (2016) 1. füzet.

Horkán), majd 1449-ben már Zádorfalván voltak birtokosok. Címeres nemeslevelet 1529-ben nyertek I. Ferdinándtól. „A család a XVIII. században Borsod és Zemplén vármegyékbe, majd onnét később Heves és Külső-Szolnok vármegyékbe származott.” (193. o.) Rövid leírás, címerrajz és a nevesebb családtagok felsorolása után, a család Zádorfalvához köthető két főágának részletes családfája található, a második főág több vonalával és számos leányági leszármazottal, bőségesen kifejtve.

Orbán (lengyelfalvi báró, primor és lófő) család: A 16. századtól kimutatható udvarhelyszéki primor család. *Orbán* Elek aranyosszéki főkirálybíró Mária Teréziától 1744. évi oklevelével erdélyi-magyar bárói rangot nyert. Rövid leírás, címerek rajza és családfa található, mely utóbbi főként a ma élő tagokra vonatkozólag részletes.

Reymeyer család: Bajor eredetű család. A magyarországi ág a 19. század elején, a Sopron vármegyei Petőfalván élt *Reymeyer* Mátyás kovácsmestertől származik. A család nemességére vonatkozó pontosabb adatok hiányoznak, egyedül egy hímezett címerkép található, „Arma *Rejmejer* / Famílie auz Bajern” (sic!) felirattal, valamint az említett *Reymeyer* Mátyás leszármazottait tartalmazó családfát. Utóbbiból látszik, hogy a 20. század elején három családtag „nemes *Reymayer*” néven szerepel a budapesti állami anyakönyvekben. (248. o.)

Saáry (vámosi) család: Veszprém vármegyei család. „Ősei *Sáry* János és Albert, akik az 1549. évi országos portális összeíráskor az ottani Vámoson (ma Nemesvámos) egy-egy kúriát birtokolnak, ahonnan a család az előnevét veszi.” (250. o.) A család tagjai az 1754–1755. évi országos nemesi összeíráskor Vas és Veszprém vármegyében fordulnak elő. Rövid család- és címerleírást követően, részletes nemzedékrend következik.

Sándor (szlavniczai gróf és nemes) család: A 13. században élt Beka utódaitól származó *Bechich* családból ered. 1456-ban *Bechich* Tamás fia Sandrin lett a névadó ős, aki *Szentmiklósi* Pongrác familiárisa és ugróci várnagya volt. Őt testvérével együtt 1456-ban nyer megerősítést V. László királytól a Trencsén vármegyei Szlavnicára. A család 1787-ben II. Józseftől grófi rangot kapott, mely Mórival, a híres „Ördöglovassal” halt ki, akinek leánya, illetve unokája 1897. után a *Metternich-Sándor* nevet viselte. A nemesi ág Magyarországon és Szlovákiában ma is él. Leírás, neves tagok felsorolása, a nemesi és grófi címer leírása, és a nagyjából 16. századtól induló családfa egészíti ki e familia bemutatását, melyről a *Nobilitas* 2007. évi kötetében is szerepelt már egy összefoglaló (177-187.).

Sigmond (alsószentmihályfalvi és kisenyedi primor) család: A székely ősfoglaló, aranyosszéki *Szentmihályfalvy* család utóda, melyből Péter *Szapolyai* János királytól 1568-ban nemesi oklevelet nyert. A *'Sigmond* családnevet első ízben alsószentmihályfalvi *'Sigmond* István primor viseli, 1642-ben. A 17. században, az Alsó-Fehér vármegyében fekvő Kisenyed után veszik fel másik előnevüket. A családról rövid leírás, a neves tagok felsorolása, címerkép és a 14. századi Szentmihályfalviaktól induló leszármazás található a könyvben, mellékletként désfalvi *Pataky* Klára részleges ősfájával és *'Sigmond* Elek igazgató főmérnök 1940-ben kelt belügyminisztériumi nemesi bizonyítványa *fakszimiléjével*.

Szalachy (szalacsi és nagytyani) család: Nagyenyedről származik. *Szalachy* Gáspár 1602-ben kapott címeres nemeslevelet *Bocskai* István fejedelemtől, melyet ugyanazon évben Bihar és Abaúj vármegyében hirdettek ki. Rövidke leírás, neves tagok listája, címerkép és nagyjából a 17. századtól induló leszármazás került közlésre e családról, a be nem köthető családfa-töredékekkel együtt.

Szaplonczay (szaplonczai) család: A Szarvaszói *Szaplonczay* család utódai, akiknek Nagy Lajos király 1360-ban új adományt adott Szarvaszó és Szaplonca, Máramaros vármegyei jószágaikra. E családról vázlatos leírást olvashatunk, *Szaplonczay* József 1848-iki és későbbi országgyűlési képviselő, Máramaros vármegye alispánja, valamint *Szaplonczay* Manó orvos életrajzával, címerrajzokkal, és 1360-tól induló (helyenként csak vázlatos) családfával.

Amint fentebb utaltunk rá, a *Nobilitas* sorozat színvonalára genealógiai szempontból állandónak és magasnak mondható. Ez alól a jelen kötet sem kivétel. A sorozat előnyére válik, hogy első kötetétől fogva bibliográfiával támasztja alá az egyes családokról írtakat. További előnye, hogy a megjelent összes évfolyam digitális formában (PDF formátumban) is hozzáférhető, pontosabban szólva CD-n megvásárolható (a szerkesztőn keresztül), miáltal az adatok között elektronikus keresést is végezhetünk. Erénye a sorozatnak, hogy szabályos leírásokat közöl eddig ismeretlen család címerekről is, valamint, hogy eddig kihaltak vélt családok lehetséges leszármazottaival ismerteti meg a családtörténettel foglalkozókat. (Például a horogszegi *Szilágyi*, a kaszaházi *Joó* ill. a harsági *Harsághy* stb. családok.)

A sorozat Szerkesztője és munkatársai iránti méltó elismerésünk előbbi kifejezései mellett, jobbító szándékkal, egy pár gyengéséget is észre kell vennünk a munkában. Eleddig ritkán jelent meg a sorozatban olyan családleírás, mely a tudományos közleményeknél megszokott módon, az egyes tényekhez közvetlenül hivatkozva a bizonyító forrásokat. (A kivételek közé tartozik pl. a váraljai *Csocsán* ill. a csiffári és nemespanni *Csiffáry* család leírása.) A közölt bibliográfiák, melyek nem mindig kellően részletesek, ily módon csak lazán kapcsolhatók a leírásokhoz, és nem mindig állapítható meg egyértelműen, hogy a szöveg egyes részeihez az adatokat a forrásmunkák közül éppen melyikből merítették. Mindez már régi hibája családtörténeti irodalmunknak, ami az egyes genealógiai gyűjtések értelmezhetőségét, az adatbőség ellenére, sokszor lerontja. Úgy vélem, hogy a jövőben még részletesebb forrásjegyzekkel, és lábjegyzetben, vagy végjegyzetben elhelyezett hivatkozásokkal lehetne gazdagítani, még a rövidebb családleírásokat is. E mellett előfordulnak a kötetekben olyan (az értelmezhetőséget nem zavaró) sajtó- illetve fordítási hibák, amelyek a közölt hatalmas adatmennyiséghez képest elenyészőek; ám azt hiszem, a munka jellegéből adódóan ezen a ponton is a teljesség és tökéletesség lehet az egyedüli célkitűzés. Végül pedig az egyes fejezetek szedésében (külalakjában) figyelhetünk meg kisebb eltéréseket, melyek a kötet egységes szövegképét némiképp megbontják. Ugyanez áll a több forrást egységes szerkezetbe foglaló részekre, melyre legjobb példa az alapszabály (14-31. o.). E szépség-hibák persze tehát tartalmi szempontból jelentéktelenek.

Benke Tamás